

Jasmina Markič, Barbara Pihler Ciglič

Latinska Amerika: Družbeno-zgodovinski, literarni in jezikovni vidiki

Letošnja druga številka revije za umetnost in humanistiko *Ars & Humanitas* je posvečena Latinski Ameriki ter njenim družbeno-zgodovinskim, kulturnim, literarnim in jezikovnim povezavam z Evropo. Od prvega stika, ki ga predstavlja Kolumbov prihod na obale Bahamskih otokov, pa vse do danes, ko latinskoameriške države doživljajo politični in gospodarski preporod, so povezave med kontinentoma obstajale, čeprav ne vedno v enakem obsegu na vseh področjih. Do 19. stoletja so zaradi zgodovinskih dejstev prevladoval predvsem povezave s Španijo in Portugalsko, po končanem procesu osamosvajanja latinskoameriških držav v prvi polovici 19. stoletja pa se gospodarski in kulturni stiki razširijo tudi na druge države, na primer Francijo in Anglijo. Začetek 20. stoletja poleg gospodarskih najprej zaznamujejo intenzivnejši družbeno-politični stiki z Združenimi državami Amerike, medtem ko nekaj desetletij kasneje skokovito narastejo kulturno-umetniški in jezikovno-literarni stiki z Evropo, predvsem zaradi množice španskih intelektualcev, ki pred špansko državljansko vojno prebegnejo v različne države Latinske Amerike, pa tudi zaradi množičnih migracij tako po prvi kot po drugi svetovni vojni.

Konec 20. in začetek 21. stoletja so nove tehnologije in posledično globalizacija svet do te mere »pomajšale« in poenotile, da se je treba včasih spomniti, kako zelo potrebne so različne družbeno-zgodovinske tradicije in raznovrstne kulturne korenine, saj ravno spoznavanje in povezovanje z drugačnim omogoča in zagotavlja raznolikost in individualnost posameznih svetov. Osrednji namen pričujoče številke je tako prikazati široko pahljačo družbeno-zgodovinskih stikov in medkulturnih povezav med Latinsko Ameriko in Evropo ter, ne nazadnje, osvetliti vlogo, ki jo pri tem igra slovenski prostor.

Avtorji prispevkov so tako slovenski kot tuji (španski, argentinski, češki, slovaški, italijanski, urugvajski) strokovnjaki z najrazličnejših področij. Študije, večinoma napisane v slovenskem in španskem jeziku, so razdeljene na štiri tematske sklope: prvega, *Jezikoslovje*, tvori sedem študij, drugi sklop, *Književnost*, sestoji iz desetih prispevkov, pet prispevkov je uvrščenih v sklop *Družbeno-zgodovinski vidiki*, zadnji sklop, *Umetnost*, pa sestavljata dva prispevka.

Uvodna in zaključna študija jezikoslovnega sklopa se posvečata leksikološkemu vprašanju. V prvi **Milagros Aleza-Izquierdo** analizira prisotnost neprilagojenih evropskih tujk v slovarju amerikanizmov, ki ga je leta 2010 izdalo združenje

akademij za španski jezik. V drugi leksikološki študiji **Bohdan Ulašin** obravnava prisotnost izposojenk v slovaškem jeziku, in sicer tistih, ki izvirajo iz jezikov ameriških staroselcev in pri katerih sta španščina in portugalščina delovali kot prva evropska vmesna jezika. Drugi dve študiji tega sklopa sta posvečeni prevodoslovnim vprašanjem. **Uršula Kastelic Vukadinović** obravnava mehiško kulturno besedje v slovenskem prevodu romana Carlosa Fuentesa *Smrt Artemia Cruza* in se osredotoča na tiste kulturne izraze, ki delujejo kot učinkoviti gradniki drugačnega besedilnega sveta. V drugi prevodoslovni študiji **Jana Králová** analizira tematske, metodološke in didaktične vidike recepcije latinskoameriškega prevodoslovja na Češkem. Trije jezikoslovni prispevki se osredotočajo na oblikoslovno-skladenjska in semantično-pragmatična vprašanja. **Jasmina Markič** se ukvarja s problematiko oblik naslavljanja v ameriških različicah španščine, konkretno z vprašanjem tikanja in vikanja v dialektu s severozahoda Kolumbije, kjer še vedno prevladuje v Španiji izginula oblika tikanja z *vos*. Na drugi strani **Blažka Müller Pograjc** razčlenjuje referenčne in diskurzivne vloge portugalskega nesestavljenega prihodnjika v indikativu ter besedilno okolje v pripovednem besedilu *Budapeste* brazilskega avtorja Chica Buarqueja de Holande. Ta vsebinski sklop zaokroži študija **Barbare Pihler Ciglič**, ki obravnava kazanje na vir informacije v izjavi, t. i. evidencialnost, s pomočjo slovnične kategorije *dizque* v ameriških različicah španščine ter njene evidencialne vrednosti v izbranih literarnih besedilih primerja s slovenskimi ustreznici.

Drugi sklop tvorijo študije, ki se ukvarjajo z literarnimi povezavami. **Patrizia Farinelli** primerjalno sopostavi deli čilenskega avtorja Roberta Bolaña in italijanskega pisatelja Davida Orecchia ter analizira poseben tip biografije, ki hkrati temelji na dokumentiranih in izmišljenih gradivih. Na drugi strani se **Ignac Fock** posveti prvemu hispanoameriškega romanu *El Periquillo Sarniento* Fernández de Lizardija in na podlagi naratološke študije njegovih šestih predgovorov pokaže, da gre za razsvetljenski roman, ki presega tradicionalne okvire pikareskega žanra. Na dialoškost španskega in hispanoameriškega romana se osredotoča **Branka Kalenić Ramšak** in znotraj obravnave postmodernističnih pripovednih principov skuša opredeliti sodobne tendence avtofikcije. Naslednji štirje prispevki iščejo povezave z argentinsko književno tradicijo. **Adriana Mancini** proučuje vpliv politične zgodovine na književno ustvarjanje argentinskega pisatelja Hectorja Tizóna, ki se je v sedemdesetih letih iz Argentine zatekel v Španijo, medtem ko se prispevek **Barbare Pregelj** ukvarja z literarno percepcijo štirih prevodov argentinske mladinske književnosti v Sloveniji. **Ana Cecilia Prenz Kopušar** raziskuje avtobiografsko delo španskega pesnika Rafaela Albertija, razpetega med rodno Španijo in Argentino, kamor se je izselil po španski državljanski vojni, prispevek **Susanne Regazzoni** pa obravnava avtobiografske elemente v zgodbi argentinske avtorice Prenz Kopušar o potovanju med Beogradom,

Buenos Airesom in Trstom. Dva literarna prispevka iščeta povezave na področju poezije; **Mojca Medvedšek** raziskuje vpliv slovenskega pesnika Tomaža Šalamuna na poezijo brazilskega pesnika srednje generacije Narlana Matosa, **Alfredo Saldaña** pa se osredotoča na metapoetično in pojmovno zgoščeno pisanje v delih španskega pesnika Joséja Ángela Valenteja in argentinskega pesnika Roberta Juarroza. Literarni sklop zaokroži prispevek **Katje Šmid**, ki se ukvarja s tematiko, povezano z odkritjem Novega sveta v dveh judovskošpanskih delih, objavljenih v Solunu v 19. stoletju; delu o morali, *Sefer Darhe haadam*, ter moralističnem, znanstvenem in mističnem delu *Sefer haberit*.

Tretji tematski sklop se osredotoča na družbene in zgodovinske vidike povezav med Latinsko Ameriko in Evropo. **Manuel Méndez Alonso** predstavi teorijo o naravnih pravicah in svobodi Bartoloméja de Las Casasa ter njegov zagovor staroselcev, ki je na prvi pogled brez teoretske podlage, a ga utemeljuje z rimskim civilnim pravom in dopolnjuje s tomističnimi viri. **Nadia Molek** s kulturološkega vidika obravnava procese identitete in uporabe slovenskega jezika med slovenskimi priseljenci v Argentini in njihovimi potomci ter primerja jezikovne prakse skupin iz različnih migracijskih obdobj. Vsebinsko-ideološke konvergence išče **Alejandro Rodríguez Díaz del Real**, ki se v svoji študiji osredotoča na dela španskega osvajalca Álvara Núñeza Cabeza de Vace ter španske redovnice in književnice Sor Juane Inés de la Cruz, pri čemer pokaže, da je mogoče pri obeh zaznati izrazito sprejemanje in odprtost do drugačnosti, kar postavlja pod vprašaj enoznačno interpretacijo t. i. španske črne legende (*leyenda negra*). Tudi prispevek **Maje Šabec** obravnava evropsko-ameriške stike v obdobju kolonizacije in pokristjanjevanja Nove Španije ter skozi oči prvega slovenskega jezuitskega misijonarja v Ameriki, Marka Antona Kappusa, podrobneje osvetli pomen, ki so ga misijonarji pripisovali podeljevanju krsta. V zadnjem prispevku tega sklopa **Michal Zourek** na podlagi analize propagandnih besedil obravnava obdobje med letoma 1947 in 1956, ko so številni latinskoameriški intelektualci, navdušeni nad socialističnimi idejami, potovali v Sovjetsko zvezo in druge države vzhodnega bloka.

Zadnji tematski sklop je posvečen povezavam na področju umetnosti in sestoji iz dveh prispevkov. V prvem **Francisco Tomsich** proučuje izvor videoumetnosti v Urugvaju in Sloveniji ter analizira nekatera vprašanja razvrščanja pionirskih del in kriterijev, ki bi omogočili primerjavo različnih kontekstov na področju raziskovanja in arhiviranja zgodovinske videoumetnosti. Avtorica drugega prispevka je **Yasmín Martín Vodopivec**, ki razčlenjuje umetnost vrhunske gvatemalske umetnice Regine José Galindo ter pokaže, da so umetničina performativna dejanja formalno in funkcionalno povezana s pesniškim jezikom, skozi metaforični izraz pa se primarno ukvarja z družbenim položajem žensk.

Tematsko številko *Latinska Amerika: Družbeno-zgodovinski, literarni in jezikovni vidiki* zaokrožujeta knjižni recenziji; prva predstavi monografijo *Španija 1975–2015: štirideset let tranzicije*, ki prinaša kritične poglede slovenskih in tujih strokovnjakov na špansko polpreteklo zgodovino, druga pa monografijo v treh delih *Laura Papo Bohoreta: rukopisi*, kjer so zbrani vsi rokopisi najzaslužnejše varuhinje jezika in kulture bosanskih Sefardov Laure Papo Bohoreta.